

Κάστρο Μονεμβασιάς

36.689589759529, 23.052215706557

Η Μονεμβασιά είναι χτισμένη πάνω σε ένα βράχο με μοναδική πρόσβαση από τη στεριά μια στενή λωρίδα γης από την οποία πήρε και το όνομά της. Η φυσική τοποθεσία της την είχε καταστήσει ιδανικό καταφύγιο κατά τις επιδρομές των βαρβάρων.

Ιδρύθηκε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαυρικού το 583, όταν οι κάτοικοι των γύρω περιοχών έψαχναν να βρουν καταφύγιο από τις επιδρομές των Αβάρων και των Σλάβων.

Η πόλη φαίνεται ότι αρχικά ιδρύθηκε στο ψηλότερο πλάτωμα της κορυφής και αργότερα επεκτάθηκε στα νοτιοανατολικά, σε τόπο ομαλό, απάνεμο και αθέατο από την πελοποννησιακή ακτή, που επιπλέον διαθέτει και το προνόμιο να αποτελεί καίριο παρατηρητήριο για όσα καράβια διαπλέουν το Μυρτώο πέλαγος.

Ο οικισμός, αν και δεν διέθετε απολύτως καμία πηγή νερού, αναδείχθηκε σε ναυτικό και εμπορικό σταθμό για τους θαλάσσιους δρόμους του Αιγαίου. Το λιμάνι της πόλης ήταν διπλό, στα βόρεια και τα νότια της γέφυρας που ένωνε τη βραχώδη χερσόνησο με την απέναντι στεριά. Από τα μέσα του 10ου αιώνα η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται δυναμικά, με το άπλωμα του οικισμού σε όλο το βράχο.

Σύμφωνα με τον Άραβα γεωγράφο Ιντριζί στα μέσα του 12ου αιώνα η πόλη διέθετε ψηλό τείχος, ενώ λίγο αργότερα έγινε έδρα Μητρόπολης. Τότε το κάστρο ενισχύθηκε τόσο, ώστε έγινε οχυρό που αντιστάθηκε σθεναρά σε όσους το επιβουλεύτηκαν, όπως στον Ρογήρο Β', βασιλιά των Νορμανδών, το 1147, και στον Γουλιέλμο Β' Βιλλεαρδουίνο, έναν αιώνα μετά, στις δυνάμεις του οποίου τελικά υπέκυψε το 1248, μετά τον αποκλεισμό των Φράγκων πολιορκητών και ικανές διαπραγματεύσεις για τη διατήρηση παλαιότερων προνομίων των κατοίκων.

Η πόλη, ωστόσο, επέστρεψε στους Βυζαντινούς το 1262, μαζί με τα κάστρα του Μυστρά, του Γερακίου και της Μεγάλης Μαΐνης, με τη συνθήκη που ακολούθησε τη συμφωνία μεταξύ Φράγκων και Βυζαντινών μετά τη μάχη της Πελαγονίας (1259). Τότε η Μονεμβασιά έγινε βάση του Βυζαντινού στόλου για την ανακατάληψη εδαφών της Πελοποννήσου.

Με χρυσόβουλλα των αυτοκρατόρων Ανδρονίκου Β' και Ανδρονίκου Γ' παραχωρήθηκαν διοικητικά, εκκλησιαστικά και οικονομικά προνόμια που εξασφάλιζαν ατέλεια στα προϊόντα της Μονεμβασιάς, φορολογικές απαλλαγές και ελεύθερη κίνηση των πλοίων της, χωρίς υποχρεώσεις δασμών στα εδάφη της αυτοκρατορίας. Έτσι, η πόλη αναδείχθηκε σε σημαντικό διοικητικό και εκκλησιαστικό κέντρο και έδρα μεγάλης ναυτικής και εμπορικής κίνησης.

Οι Μονεμβασιίτες αναφέρονται ως πλοιοκτήτες ή ναυτικοί, έμποροι, αλλά και πειρατές. Στα προϊόντα που εμπορεύονταν συγκαταλέγονται είδη όπως πρινοκκόκκι και κοξινέλα (έντομα από τα οποία παρασκευάζεται, μετά από ειδική κατεργασία, κόκκινο χρώμα για βαφές υφασμάτων), μετάξι, παστά, δέρματα, ζώα, λάδι, κρασί, αλλά και δούλοι. Άλλοι κάτοικοι ασχολούνταν με τις οικοδομικές

εργασίες, τη ναυπηγική, καθώς και τη γεωργία και την κτηνοτροφία και δραστηριοποιούνταν στην απέναντι στεριά, από το Γέρακα ως τον Άγιο Φωκά, με ένα δίκτυο υποστατικών και μικρών οικισμών που έλεγχαν δρόμους και διαβάσεις και επικοινωνούσαν με πύργους και σκάλες που αναπτύχθηκαν στην ακτή. Φημισμένο ήταν τόσο το λάδι, όσο και το κρασί της περιοχής, το οποίο αργότερα ονοματίστηκε από τη Βενετσιάνικη παραφθορά του ονόματος της πόλης: «Μαλβαζία». Έξω από τα τείχη υπάρχουν ίχνη εγκαταστάσεων βυρσοδεψίας (στα «Ταμπάκικα»), ενώ στην απέναντι στεριά υπάρχουν διάσπαρτοι ληνοί, καθώς και λατομεία πωρόλιθου στον Άγιο Φωκά.

Η αρχή της ύφεσης και της τελικής κατάρρευσης άρχισε από το 1394, όταν Οθωμανική φρουρά αναφέρεται στη Μονεμβασία, σε μια προσωρινή κατάληψή της. Το 1460, υπό την απειλή των Οθωμανών, οι Μονεμβασιίτες ζήτησαν να τεθούν κάτω από την προστασία του Πάπα Πίου του Β', αλλά στα τέλη του 1463 παρέδωσαν την πόλη στους Βενετούς. Από το 1540 μέχρι το 1690 διαρκεί η πρώτη περίοδος της Τουρκοκρατίας και μετά το σύντομο διάλειμμα της Β' Ενετοκρατίας (1690-1715), η πόλη κατέληξε στην οριστική κυριαρχία των Οθωμανών και απέβη πρωτεύουσα του βιλαετιού της ανατολικής Λακωνίας. Το 1821 η Μονεμβασία ελευθερώθηκε πρώτη μεταξύ των οχυρών του Μοριά από τον οπλαρχηγό Τζανετάκη Γρηγοράκη.

Η πολεοδομική οργάνωση του οικισμού ακολουθεί τη φυσική διαμόρφωση του εδάφους που επιτρέπει τη διαίρεση σε Ακρόπολη, Επάνω πόλη και Κάτω πόλη. Η Ακρόπολη βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο του βράχου. Πρόκειται για τραπεζιόσχημο σε κάτοψη βυζαντινό οχυρό με πύργο σε κάθε γωνία του. Στα βορειοανατολικά ένας κυκλικός πύργος ίσως χρησίμευε ως παρατηρητήριο ή και ως πυριτιδαποθήκη.

Η Επάνω πόλη αναπτύσσεται στα ανατολικά της Ακρόπολης, στο πλάτωμα της κορυφής, και προστατεύεται από ισχυρό οχυρωματικό περίβολο, τον «Γουλά», που δεν είναι συνεχής, αφού απόκρημνοι βράχοι τον αντικαθιστούν σε αρκετά σημεία. Η μοναδική είσοδος ανοίγεται στο μέσον του νότιου σκέλους του τείχους, στο τέλος ενός φιδωτού δρόμου που ανηφορίζει από την Κάτω πόλη, τις «Βόλτες». Η στενή αυτή πύλη οδηγεί μέσω ενός καμαροσκέπαστου διαδρόμου σε μικρό πλάτωμα, στα βόρεια του οποίου βρίσκονται η οικία του Βενετού διοικητή της πόλης Sebastiano Renieri (1514), και λίγο μακρύτερα, στα βορειοανατολικά, ο μεγάλος ναός της Αγίας Σοφίας, καθολικό μονής αρχικά αφιερωμένης στην Παναγία Οδηγήτρια, που κτίστηκε γύρω στο 1150.

Η Επάνω πόλη ήταν ένας μεγάλος οικισμός, όπως μαρτυρούν η σημαντική έκτασή του (περίπου 15 εκτάρια) και τα εκτεταμένα οικοδομικά λείψανα που διακρίνονται ακόμη και σήμερα. Όσα βρίσκονται στην εσωτερική πλευρά του τείχους ήταν φυλάκια για τη φρουρά και στρατιωτικές εγκαταστάσεις, ενώ τα υπόλοιπα ήταν οικίες που ανήκαν στους ντόπιους άρχοντες και τις οικογένειες των εκάστοτε κυριάρχων. Το μόνο δημόσιο κτίριο, ένα μεγάλο οίκημα στο νοτιοδυτικό τμήμα με δεξαμενές σε δυο στάθμες, φαίνεται ότι αποτελούσε την έδρα του διοικητή. Μέσα στον Γουλά σώζονται κρήνες, ένα λουτρό της Οθωμανικής περιόδου και τρεις ανοικτές στέρνες για δημόσια χρήση, απόλυτα αναγκαίες για την επιβίωση κατοίκων και στρατιωτών σε περιπτώσεις πολιορκίας ή ξηρασίας.

Η Κάτω Πόλη προστατεύεται από τείχος σχήματος Π, τα άκρα του οποίου ακουμπούν στους απότομους βράχους του κάστρου. Το ανατολικό και το δυτικό τείχος ακολουθούν βαθμιδωτά την κλίση του εδάφους ως τη θάλασσα, ενώ το νότιο ακολουθεί την ακτογραμμή. Το ύψος του τείχους στην εξωτερική πλευρά είναι ως 10 μ. ψηλό, ενώ στην εσωτερική πλευρά είναι μόλις 1,5-2 μ., πάνω από το στενό δρόμο που περνά στη βάση του. Τα κύρια σημεία εισόδου και εξόδου στην Κάτω πόλη είναι τέσσερα: η κεντρική πύλη στο δυτικό τείχος, η έξοδος προς τη θάλασσα στο νότιο τείχος (το «Πορτέλλο»), η ανατολική πύλη και η ανάβαση στο κάστρο στα βόρεια.

Από την κεντρική πύλη του δυτικού τείχους ξεκινά ο κύριος δρόμος, ή αλλιώς «Αγορά» ή «Φόρος», που βαίνει παράλληλα προς το φυσικό ανάγλυφο, περνά από την κεντρική πλατεία και καταλήγει

στην ανατολική πύλη. Εδώ αναπτύσσονταν οι εμπορικές δραστηριότητες, με μαγαζιά και εργαστήρια στα ισόγεια των οικιών, αλλά και άλλα κτίρια που κάλυπταν τις ανάγκες κατοίκων και ταξιδιωτών. Από τον κύριο δρόμο ξεκινούν στενά κάθετα δρομάκια που ανηφορίζουν κλιμακωτά ως το κάστρο, συχνά κάτω από διαβατικά («δρομικές»), ή κατηφορίζουν προς τη θάλασσα. Άλλος κύριος δρόμος ξεκινά επίσης από τη δυτική πύλη, εκτείνεται στα νότια του κύριου δρόμου, περνώντας από τις δύο τάπιες, την «δώθε», κοντά στη νοτιοδυτική γωνία και το λουτρό της Σωτήρας, και την «πέρα», μπροστά στην εκκλησία της Παναγίας Χρυσ αφίτισσας, δημιουργώντας ένα μεγάλο μέτωπο σε περίπτωση επίθεσης από τη θάλασσα. Ένας τρίτος δρόμος περνά στα ριζά του βράχου του Γουλά, αρχίζει από την ακραία πυλίδα του δυτικού τείχους και καταλήγει στην τάπια του ανατολικού, ενώ περίπου από το μέσον του αρχίζει η άνοδος προς την Επάνω πόλη.

Στην κεντρική πλατεία βρίσκονται ο μητροπολιτικός ναός του Ελκόμενου Χριστού, ιδρυμένος ενδεχομένως στη θέση παλαιοχριστιανικής βασιλικής, και το Επισκοπείο, μια οθωμανική οικία του 17ου αιώνα, που πέρασε στην ιδιοκτησία του μητροπολίτη Μονεμβασίας Γρηγορίου και διήλθε μετατροπές σε μεταγενέστερες περιόδους. Στα δυτικά της πλατείας βρίσκεται το τζαμί, που οικοδομήθηκε στην πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας και δέχθηκε επεκτάσεις και μετατροπές, ενώ σήμερα στεγάζει την Αρχαιολογική Συλλογή. Δύο κοινόχρηστες υπόγειες δεξαμενές εκτείνονται κάτω από την κεντρική πλατεία και την «δώθε» τάπια.

Περίληψη

Σκοπός: Εκδρομή	Τύπος: Κάστρο	Χώρα: Greece
Πόλη: Μονεμβασιά		